

Білоцерківська міська рада
Білоцерківська міська централізована бібліотечна система
Білоцерківське рицарське коло
Товариство охорони старожитностей Київщини
Наукове товариство імені братів Вацлава і Едварда Руліковських
Білоцерківська міська організація
Українського товариства охорони пам'яток історії та культури

Місто Біла Церква: історія самоврядування та символіки

Біла Церква
2007

ББК 63.3 (4УКР – 2Біла Церква) + 26.89 (4УКР – 2Біла Церква)
М 65

У збірнику розміщено статті, які присвячені історії самоврядування міста Біла Церква. Розглянуто надання місту привілеїв великими князями та королями Зигмунтом II Августом, Стефаном Баторієм та Зигмунтом III протягом 1555-1620 рр., діяльність Білоцерківської міської думи в 1917-1919 рр. та генезу міської символіки. Подано також спроби систематичного огляду розвитку міського самоврядування на тлі майже тисячолітньої історії міста.

Видання адресоване історикам та краєзнавчій громадськості.

ЗМІСТ

РОЗДІЛ I. З історії міського самоврядування.....	7
Євген Чернецький, Олександр Ярмола. Нарис історії самоврядування міста Білої Церкви	9
Євген Чернецький. Місто Біла Церква у світлі великокнязівських і королівських привілеїв (1555- 1620 рр.).....	17
Привілеї великого князя Зигмунта-Августа та короля Стефана Баторія	20
Перший магдебурзький привілей (1588 р.) та його наслідки	24
Другий магдебурзький привілей (1620 р.) та його перспективи.....	28
Підсумки.....	41
Олександр Ярмола. Хроніка засідань Білоцерківської міської думи (1917-1919 рр.)	43
РОЗДІЛ II. Герб і прапор	53
Андрій Гречило. Давні символи Білої Церкви	55
Олег Однороженко. Печатка білоцерківського полковника Семена Палія як свідчення про герб міста Білої Церкви	63
Євген Чернецький. Прийняття герба та прапору Білої Церкви в 1998 р. Хроніка подій	67
РОЗДІЛ III. Літопис міського самоврядування	89
Євген Чернецький, Олександр Ярмола. Короткий літопис самоврядування міста Білої Церкви	91
Відомості про авторів.....	99

Короткий літопис самоврядування міста Біла Церква

1552 р., літо

За наказом великого князя Зигмунта-Августа київський воєвода, князь Фридрих (Семен) Пронський збудував Білоцерківський замок та розпочав осадження міста біля нього.

1555 р., лютого 13

Великий князь Зигмунт-Август надав у Вільно привілей білоцерківським боярам та міщанам. Цим актом монарх звільнив їх податків, повинностей і мит на десять років. Головною метою привілею вказувалося заохочення людності до оселення в Білій Церкві.

1559 р., грудня 5

Великий князь Зигмунт-Август призначив київським воєводою князя Василя-Костянтина Острозького, сина великого литовського гетьмана князя Костянтина Острозького та слущкої князівни Олександри з Омельковичів. Йому надавалися всі права і прибутки, що були пов'язані з цією посадою. Зокрема, новий воєвода мав увійти у "державлення" (особлива форма володіння) міста Білої Церкви та навколишньої волості.

1562 р., липня 4

Великий князь Зигмунт-Август надав у Вільно привілей білоцерківським боярам та міщанам, яким звільняв їх від повинностей і мит на п'ять років. Приводом до надання монархом цього привілею став нищівний татарський напад на Білоцерківщину, від якого дуже постраждала тутешня людиність.

1569 р., січня 26

Великий князь Зигмунт-Август надав у Любліні привілей на звільнення білоцерківських бояр і міщан від повинностей і мит на шість років з приводу нищівного татарського нападу.

1569 р., червня 28

Укладення між Польським королівством та Великим князівством Литовським унії в м. Люблін (т. з. Люблінської унії). Згідно з цим актом була утворена Річ Посполита на чолі з виборними королями, до Польського королівства відійшли Київське, Брацлавське, Волинське воєводства та

1571 р., квітня 1	Підлясся, на теренах яких поширювалося більш модерне польське законодавство. Король Зигмунт-Август надав у Варшаві привілей на звільнення бояр і міщан міста і замку Білоцерківського від податків, повинностей і мит на шість років.
1572 р.	Згідно з наказом великого князя Зигмунта-Августа на королівську службу було прийнято триста козаків, які мали дислокуватися в Білій Церкві та її околицях. Основу цього першого в історії реєстрового козацтва військового формування ймовірно склали білоцерківські бояри.
1576 р., листопада 3	Король Стефан Баторій підтвердив у Торуні привілей на звільнення білоцерківських міщан від податків, повинностей і мит “до часу їм надане”.
1578 р., червня 25	Король Стефан Баторій надав у Львові білоцерківським боярам і міщанам привілей на звільнення від усіляких податків на три роки.
1580 р., січня 2	Король Стефан Баторій надав у Варшаві білоцерківським боярам і міщанам привілей на звільнення від податків, повинностей і мит на вічні часи із обов’язком відбудовувати та утримувати Білоцерківський замок.
1579-1580 рр.	Князь Януш Острозький, який урядував Білоцерківщиною від імені свого батька, київського воєводи, князя Василя-Костянтина Острозького, написав білоцерківським міщанам листа, в якому наказував їм не захоплювати земель, які належали до Лисянщини.
1588 р., вересня 11	Король Зигмунт III Ваза надав у Кракові білоцерківським міщанам перший привілей на магдебурзьке право та інші вольності.
1588-1590 рр.	Білоцерківські міщани розпочали впровадження магдебурзького привілею в життя чим повністю позбавили київського воєводу, князя Василя-Костянтина Острозького власності, прав та прерогатив, який останній мав у місті. Дії міщан мали форму військової операції, супроводжувалися захопленням Білоцерківського замку, ув’язненням князівських урядників, приведенням до присяги місцевої шляхти та зустріли протидію

- з боку князів Острозьких і короля Зигмунта III. Спроби князів Острозьких шляхом виконання відповідних юридичних процедур та прямого військового нападу відновити свій контроль над містом тривалий час лишалися без успіху. В тих подіях на чолі міщанської громади перебував “умоцнований” (тобто уповноважений) Пашковський.
- 1590 р., квітня 4 Король Зигмунт III Ваза видав черговий декрет проти білоцерківських міщан, який передбачав покарання смертю всіх свавільників, стягнення штрафу в 10 тисяч коп грошей. Було підтверджено скасування магдебурзького привілею та передбачена можливість виконання цього декрету будь-якими доступними методами.
- 1593 р., червня 6 Король Зигмунт III Ваза на прохання білоцерківського старости, князя Януша Острозького видав універсал до білоцерківських міщан із наказом припинити пограбування маєтків князів Острозьких, повернути пограбоване та цілком підкоритися королівській та старостівській владі.
- 1597 р., березня 20 Король Зигмунт III Ваза надав у Варшаві білоцерківським міщанам привілей на підтвердження їхньої власності – пасіки, хутори – в межах Білоцерківського староства.
- 1605 р., березня 1 Король Зигмунт III Ваза надав у Варшаві білоцерківським міщанам привілей на звільнення від чопового і жовнірщини на вісім років.
- 1613 р., березня 30 Король Зигмунт III Ваза надав у Варшаві білоцерківським міщанам привілей на звільнення від поборів.
- 1615 р., березня 23 Король Зигмунт III Ваза надав у Варшаві білоцерківським міщанам привілей на звільнення від поборів на шість років.
- 1620 р., вересня 12/13 Помер волинський воєвода, краківський каштелян, білоцерківський, богуславський, володимирський, каменецький, переяславський, черкаський староста, князь Януш Острозький. На ньому згас по мечу рід князів Острозьких. Його поховали 3 листопада в Тарнуві.

- 1620 р., взимку Білоцерківським старостою став Станіслав Любомирський, син малогайського каштеляна Себастьяна Любомирського та Анни Браницької герба Гриф. Цьому урядові він завдячував, зокрема, двом шлюбам: його сестри Катажини з князем Янушем Острозьким та власному (в 1613 році) з князівною Софією Острозькою, небогою того ж князя.
- 1620 р., грудня 6 Король Зигмунт III Ваза надав у Варшаві білоцерківським міщанам другий привілей на магдебурзьке право та інші вольності. Цей документ, зокрема, містив зображення і опис міського герба (натягнутий лук з трьома стрілами в червоному полі) та прапора (на червоному полі біла церква з білим хрестом). Білоцерківська делегація складалася із шляхтича Яна Селяви та міщан Семена Левковича і Кіндрата Загвоздського. Перший був обраний білоцерківськими міщанами на війта.
- 1620 р., того ж дня Окремою сеймовою ухвалою на посаді білоцерківського війта був затверджений Ян Селява герба Селява.
- 1622 р., вересня 10 Між війтом Селявою та білоцерківськими євреями у Варшаві укладено декрет.
- 1775 р., жовтня 9 У Білоцерківському магдебурзькому суді слухалася справа між озернянським офіціалістом Василем Куліцьким герба Покора та білоцерківським мешканцем, селянином Герасимом, у якій відбувалася ухвала щодо відібрання розпізнаного Куліцьким коня. Випис з рішення, занесеного до магістратських книг, було видано Куліцькому того ж дня.
- 1778-1790 рр. Уряд магістратського чи міського писаря обіймав Петро Марчевський (Маршевський).
- 1917 р., черв.-серпень Головою виконавчого комітету Білоцерківської об'єднаної Ради громадських організацій (органу міського самоврядування) був Ілля Трохимович Нізков. Він народився 18 липня (ст. ст.) 1877 г. на Донщині. Нагороджений орденом св. Станіслава III ступеня, орденом св. Анни III ступеня, світлою бронзовою медаллю на стрічці Білого Орла. Помер 1939 року.

1917 р., червня 3	Згідно з постановою Тимчасового уряду містечку Білій Церкві були надані права міста з введенням "Городового положения".
1917 р., липня 15	Згідно з постановою Тимчасового уряду склад "гласних" Білоцерківської міської думи був визначений в 56 осіб.
1917 р., влітку	Відбулися перші вибори до Білоцерківської міської думи.
1917 р., серпня 24/26	Відбулося перше засідання Білоцерківської міської думи. На ньому гласні стоячі вислухали і повторили текст урочистої обіцянки про виконання ними своїх обов'язків. На продовженні цього ж засідання – 26 серпня (ст. ст.) – було обрано першого голову Білоцерківської міської думи – Олексія Афанасійовича Ковальського. Старшим товаришем голови обрано Давида Шльомовича Рутгайзера, молодшим товаришем – Абрама Мошковича Айзенберга. Голова виконавчого комітету громадських організацій Ілля Трохимович Нізков та Голова Ради громадських організацій Володимир Дмитрович Краєвич урочисто передали всю повноту влади в місті новообраному легітимному органу самоврядування.
1917 р., грудня 7	На 12-му засіданні міської думи було обрано першого білоцерківського міського голову – Івана Миколайовича Каткова.
1919 – 1923 рр.	Управління внутрішнім життям міста здійснювала Білоцерківська повітова рада робітничих, селянських та червоноармійських депутатів.
1923 – квітень 1926 рр.	Місто Біла Церква підпорядковувалося Білоцерківській окружній раді робітничих, селянських та червоноармійських депутатів.
1926 р., квітень	Відбулися вибори та була утворена Білоцерківська міська рада, яка працювала в складі чотирьох секцій: комунальної, культурно-соціальної, адміністративно-військової та фінансово-економічної. Головою міської ради було обрано голову Білоцерківського окружного виконавчого комітету – К. І. Горлінського.
1937 р., січня 30	Була прийнята третя радянська Конституція України, в зв'язку з якою ради робітничих, се-

1940 р., січня 4

ляньських та червоноармійських депутатів були перетворені у Ради депутатів трудящих.

В міському клубі відбулася перша сесія Білоцерківської міської ради 1-го скликання. Головою виконавчого комітету, до складу якого входило 17 осіб, було обрано Аврама Наумовича Токаря. Він стояв на чолі місцевого самоврядування до часу окупації міста військами Німеччини та її союзників Угорщини та Словаччини. В складі виконавчого комітету міської ради діяли дев'ять відділів: фінансовий, комунального господарства, торговельний, охорони здоров'я, народної освіти, соціального забезпечення, загальний, планова комісія, сектор кадрів.

1941 р., липня 16

Розпочалася окупація Білої Церкви військами Німеччини та її союзників. Радянські органи місцевої влади припинили своє існування. Вся повнота адміністративної влади в місті та на Білоцерківщині з цього часу належала представникам німецького військового командування.

1941 р., кін. липня

В місті утворюється Білоцерківський міський комітет, який згодом отримує назву "Управління бургомістра м. Білої Церкви". Цей орган самоврядування складався з відділів: земельних справ, торговельного, фінансового, освіти, охорони здоров'я, зв'язку, місцевого господарства, житлобудівельного.

1941 р., жовтень

Білоцерківським бургомістром був Г. М. Майківський.

1942 р., початок

Владу в місті почав здійснювати білоцерківський гебітскомісар, доктор Штельцер.

1943 р., серпень

Замість Г. М. Майківського виконуючим обов'язки бургомістра призначається О. Т. Комчуков.

1943 р., жовтня 26

Бургомістром було призначено Д. М. Демченка, який перебував на цій посаді до кінця окупації Білої Церкви німецькими військами.

1944 р., січня 4

Білоцерківський бургомістрат припинив своє існування з часу звільнення міста військами 1-го Українського фронту. Натомість швидко відновлюються радянські органи місцевої влади.

1944 р., січень

Головою виконкому Білоцерківської міської Ради депутатів трудящих з січня 1944 року по листопад 1951 року був Іван Арсентійович Малашкевич. Народився 1894 року в с. Селище на Вінниччині. Нагороджений орденом Трудового Червоного Прапора і медаллю “За доблесну працю у Великій Вітчизняній війні 1941-1945 рр.” Помер 2.11.1951 року.

1952-1963 рр.

Головою виконкому Білоцерківської міської Ради депутатів трудящих був Микита Лук'янович Срібняк. Народився 4.11.1902 року в с. Рахни Польові Тиврівського району Вінницької області. Нагороджений сімома медалями, зокрема “За перемогу у Великій Вітчизняній війні”, “За перемогу над Японією”, “За доблесну працю у Великій Вітчизняній війні 1941-1945 рр.”. Помер 19.03.1987 року.

1963 р., березень

Головою виконкому Білоцерківської міської Ради депутатів трудящих з березня 1963 року по листопад 1970 року був Яків Андрійович Фурсов. Народився 8.10.1911 року в с. Рижково Дмитрівського району Курської області. Нагороджений орденом “Знак Пошани” і багатьма медалями. Помер 3.10.1983 року.

1970 р., листопада 26

Головою виконкому Білоцерківської міської Ради депутатів трудящих з 26.11.1970 року по травень 1973 року був Володимир Григорович Маломуж. Народився 1934 року в м. Біла Церква. Нагороджений трьома орденами Трудового Червоного Прапора та ювілейною медаллю “За доблесну працю”.

1973 р., травень

Головою виконкому Білоцерківської міської Ради депутатів трудящих (Білоцерківської міської Ради народних депутатів) з травня 1973 року по грудень 1988 року був Василь Павлович Залевський. Народився 2 лютого 1934 року в с. Володимирівка Володарського району Київської області. Нагороджений двома орденами Трудового Червоного Прапора, орденом “Знак Пошани” і 7 медалями.

- 1988 р., грудень Головою виконкому Білоцерківської міської Ради народних депутатів, згодом білоцерківським міським головою з грудня 1988 року до березня 2006 р. був Геннадій Володимирович Шуліпа.
- 1990 р. Вперше за багато десятиліть проводяться демократичні вибори. Білоцерківська громадськість і обрані ними депутати формують нові органи виконавчої влади. Першим головою виконавчого комітету, який був обраний на альтернативних засадах, стає Геннадій Володимирович Шуліпа.
- 1998 р., жовтня 3 На позачерговій сесії Білоцерківської міської ради були прийняті (а по-суті – відновлені) історичні символи міста – Герб та Прапор. Цим рішенням новітнє білоцерківське самоврядування голосно продемонструвало своє давнє та славне коріння.
- 2006 р., березень Білоцерківським міським головою обрано Василя Петровича Савчука.

Місто Біла Церква: історія самоврядування та символіки. – Біла
М65 Церква: Вид-во ТОСК, 2007. – 102 с.

В збірнику розміщено статті, які присвячені історії самоврядування міста Біла Церква. Розглянуто надання місту привілеїв великими князями та королями Зигмунтом II Августом, Стефаном Баторієм та Зигмунтом III протягом 1555-1620 рр., діяльність Білоцерківської міської думи в 1917-1919 рр. та генезу міської символіки. Подано також спроби систематичного огляду розвитку міського самоврядування на тлі майже тисячолітньої історії міста.

Видання адресоване історикам та краєзнавчій громадськості.

ББК 63.3 (4УКР – 2Біла Церква) + 26.89 (4УКР – 2Біла Церква)